

Bölüm 3

ANAYASA-VERGİ İLİŞKİSİNE TARİHSEL PERSPEKTİFTEN BİR BAKIŞ VE ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ GÜNCEL DÜZENLEMELER

Ersin YAVUZ¹

Giriş

Vergi kavramının tarihsel başlangıcı, insanların toplumsal (yerleşik) düzene geçmelerine dayanmaktadır. Yönetim şekli ne olursa olsun devletler, kamu finansmanını sağlamak için vergi toplamaktadır. Fakat devletler vergilendirme yetkilerini kullanırken vatandaşlarına aşırı vergi yükleyebilmekte veya keyfilik uygulamaları kapsamında haksız ve gerekçesiz vergi toplayabilmektedir. Bu durumun, tarihte yüzlerce vergi temelli isyanın gerçekleşmesine ve çağ açan toplumsal olaylara neden olduğu görülmektedir.

Çalışmada, anayasa-vergi kavramları ve ilişkileri, tarihsel süreç temelinde incelenmektedir. Ayrıca günümüz anayasalarındaki vergiye ilişkin maddeler irdelenmektedir.

Anayasa Kavramı ve Gelişimi

Toplumsal yaşam ile toplumsal düzen iki ayrı kavram olmasına rağmen eş anlamlı kabul edilmektedir. Çünkü herhangi bir toplumun düzensiz yaşaması mümkün değildir. Yeryüzünde doğanın, hayvanlar ve bitkiler âleminin kendi düzenleri olduğu gibi insan topluluklarının da düzenleri olmalıdır (Can & Güner, 2001: 4).

İnsanlar toplu halde yaşamak zorundadır. Bu durum insanın tabiatının gereğidir. Aristo'nun "*insan sosyal bir hayvandır*" sözü, insanların toplum dışında yaşayabilmelerinin mümkün olmadığına işaret etmektedir. Toplumsal (sosyal) hayatın düzeni ve güvenliği, geçmişten günümüze çeşitli kurallar çerçevesinde sağlanmaktadır. Bu kurallar genel olarak dört grupta sayılabilir: Din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları (Akıntürk, 2006: 4-6). Çalışmanın içeriği gereği, hukuk kurallarına değinilecektir.

Hukuk, "*en basit tanımıyla, kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve teşkilatlı toplumun kabul ettiği müeyyidelerle desteklenmiş kuralların bütünüdür.*" Hukukun uygulanması için topluluğun mutlaka Devlet şeklinde olması gerekmektedir. Kabilelerde, kiliselerde, bazı yerel ve uluslararası topluluklarda da hukuk uygulanabilmektedir. Ancak, günümüzde çağdaş hukukun uygulandığı toplumlarda maddi

¹Araştırma Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi, İ.İ.B.F, Maliye Bölümü, ersiny@pau.edu.tr

Sonuç

Tarihte verilen mücadeleler neticesinde iktidarların vergilendirme yetkileri, olabildiğince sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu sınırlandırmalar ise toplumsal sözleşme ve anayasalar ile gerçekleşmektedir. 1215 yılında Büyük Özgürlük Fermanı ile başlayan anayasal sınırlandırmalar, günümüzde hemen hemen tüm ülkelerin anayasalarında bulunmaktadır. Çalışmada incelenen birçok ülkenin anayasasında vergilerin ancak kanunlarla koyulabileceği, değiştirilebileceği ve kaldırılabilmesi vurgulanmaktadır. Diğer yandan vatandaşlarında vergi vermekle mükellef oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca vatandaşların vergisel ödevlerini yerine getirirken gelirlerinin dikkate alınması gerektiği de belirtilmektedir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin anayasasında vergilerin kanuniliği ilkesinin benimsenmesinin yanı sıra muafiyet, istisna, oran, matrah ve dış ticaret vergileri gibi konular yürütme organının insiyatifine bırakıldığı görülmektedir. Bu durum yürütme organına çok fazla yetki verilmesi açısından eleştirilmektedir. Çünkü yürütme organı sahip olduğu yetkilerle birçok ilkeyi keyfi uygulamalarla ihlal edebilir.

Özetle, vergi-anayasa ilişkisinde devlet ve mükellefler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır ve bu tarafların anayasanın çizdiği çerçevede ödevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Ayrıca anayasal sınırların belirlenmesi kadar, denetlenmesi de büyük önem arz etmektedir. Hem hükümetleri hem de mükellefleri, bağımsız yargı organlarının denetlemesi ve yasalar çerçevesinde yaptırımlar uygulaması, anayasa-vergi ilişkisinin optimal seviyede işlemesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akıntürk, T. (2006). *Hukuka giriş*. (6. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1359.
- Atmaca, M. (2016). Anayasa bağlamında vergilendirme yetkisinin dünü, bugünü, yarını. *Vergi Dünyası Dergisi*, 416, Nisan.
- Batirel Ö. F. (2011). Anayasalarda vergi hakkı ve ödevi, AB uygulaması ve Türkiye. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(20), Güz, 13-25.
- Bianchi, P. T. X. (1856). *Khaththy Humaion Ou Charte Impeériale Ottomane Du 18 Fevrier1856*, Paris.
- Burg, D. F. (2004). *A World history of tax rebellions*. London:Routledge An Imprint of Taylor & Francis Books, Inc.
- Can, H. & Güner S. (2001). *Hukukun temel kavramları*, (2. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir, F. & Karatepe Ş. (1994). *Anayasa hukukuna giriş*. (5. Baskı), İzmir: Aydın Yayınevi.
- Edgeworth, F. Y. (1897). The pure theory of taxation. In R. A. Musgrave and A. T. Peacock, (eds.), *Classics in the Theory of Public Finance*, London, (pp. 365-380), UK: Macmillan, 1958.
- Ersan, İ. (2011). Magna carta. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 34(1-4), 210-242.
- Graber, M. A. (2013). *A new introduction to american constitutionalism*.New York: Oxford University Press.
- Gümüş, M. (2008). Anayasal meşrûfî yönetime medhal: 1856 ıslahat fermanı'nın tam metin incelemesi. *Bilig*, Güz, 47.
- Hettich, W. & Winer S. L. (2002). Public choices and fiscal means: analyzing taxes as collective outcomes, politics, taxation, and the rule of law: the power to tax in constitutional perspective. *Springer Science-Business Media Dordrecht*, 101-121.

Sosyal Bilimler Yönetim ve Çevre

Karakoç, Y. (2014). Anayasal vergilendirme ilkeleri üzerine bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Özel Sayı, 1259-1308.

Leroy-Beaulieu, P. (1994). On taxation in general (translated by elizabeth hendenon). *Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock (Eds.), Classics in The Theory of Public Finance*, (pp. 152-164), New York: ST. Martin's Press INC.

Lyon, A. (2003). *Constitutional history of the UK*. London: Cavendish Publishing Limited.

Mack, E. (2002). Self-Ownership, taxation, and democracy: a philosophical constitutional perspective. *Politics, Taxation, And The Rule of Law: The Power to Tax in Constitutional Perspective*, Springer Science-Business Media Dordrecht, 9-31.

Öz, E. (2004). *Vergilendirmede kanunilik ve türk vergi sistemi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Racheter, D. P. & Wagner R. E. (2002). The constitutional framework for democratic taxation, *politics, taxation, and the rule of law: the power to tax in constitutional perspective*. Springer Science-Business Media Dordrecht, 1-8.

Rosen H. S. & Gayer T. (2008). *Public finance*. (Eight Edition), New York: McGraw-Hill Higher Companies, Inc.

Stein, L. V. (1994). On taxation (Translated by Jacques Kahane). *Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock (Eds.), Classics in The Theory of Public Finance*, (pp. 28-36), New York: ST. Martin's Press INC.

Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the public sector*. (Third Edition), New York, London: W. W. Norton & Company.

Turner, R. V. (2003). *Magna carta-through the ages*. London: Pearson Education Limited.

Ulusoy, A. (2012). *Maliye politikası*. İstanbul: Park Kitap.

Uzun, E. (2013). *Hukukun temel kavramları*. (2. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2655.

Wagner, A. (1994). Three extracts on public finance (translated by nancy cooke). *Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock (Eds.), Classics in The Theory of Public Finance*, (pp. 1-15), New York: ST. Martin's Press INC.

Wagner, R. E. (2002). Property, taxation, and the budgetary commons, *politics, taxation, and the rule of law: the power to tax in constitutional perspective*. Springer Science-Business Media Dordrecht, 33-48.

Wilkinson, M. (1992). *Taxation*. London: The Macmillan Press LTD.

Wolfram, G. (2002). Taxpayers rights and the fiscal constitution, *politics, taxation, and the rule of law: the power to tax in constitutional perspective*. Springer Science-Business Media Dordrecht, 49-79.

Yayla, Y. (1986). *Anayasa hukuku-ders notları*. (2. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.